Scientific Quarterly of Research on Addiction, Vol. 18, No. 72, P 79-108, Summer 2024

Research Article

Analyzing the Methods of Influencing and Neutralizing Peer Pressure in the Use of Substances and Tobacco among Dormitory Students

Somayeh Gholami[1], Mohammadreza Gerami[2]

Received:2024/03/24 Accepted:2024/09/14

Abstract

Objective: The present study was conducted with the aim of analyzing the methods of influencing and neutralizing peer pressure in students' drug use. **Method:** The research employed a qualitative approach based on phenomenology. The research population consisted of students residing in the dormitories of Larestan Higher Education Complex during the academic year 2023-2024. Thirty individuals were purposefully selected using data saturation technique. Data collection was conducted through in-depth semi-structured interviews, and data analysis was performed using the Colaizzi's method. **Results:** Following the analysis of the interviews, four main categories were identified: absent peer influence, passive influence methods, active peer influence methods, and effective coping methods. The most significant coping strategy was the utilization of time perspective concerning career, education, health, and the fear of drug addiction. **Conclusion:** Given the efficacy of coping strategies in managing peer influence, these methods can be utilized to educate individuals on how to resist peer pressure. This discovery highlights the importance of implementing strategies to address peer influence in the agenda of university health officials.

Keywords: Peer influence, Substances, Neutralization methods, Influence methods, Addiction

1. Corresponding Author: Assistant Professor, Department of Psychology, Larestan Higher Education Complex, Lar, Iran. Email: somayeg@yahoo.com

2. MA, Department of Psychology, Larestan Higher Education Complex, Lar, Iran.

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.4]

فصلنامه علمی اعتیاد پژوهی، سال هجدهم، شماره هفتاد و دو، ص۱۰۸-۷۹، تابستان ۱۴۰۳

مقاله پژوهشی

واکاوی روش‌های نفوذ و خنثی‌سازی فشار همسالان در استفاده از مواد مخدر و دخانیات در دانشجویان خوابگاهی

سمیه غلامی[۱]، محمدرضا گرامی[۲]

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۱/۰۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۶/۲۴

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف واکاوی روش‌های نفوذ و خنثی‌سازی فشار همسالان در استفاده از مواد مخدر دانشجویان انجام شد. **روش:** روش پژوهش حاضر کیفی مبتنی بر رویکرد پدیدارشناسی بود. جامعه پژوهش دانشجویان ساکن خوابگاه‌های مجتمع آموزش عالی لارستان در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۳ بودند که براساس نمونه‌گیری هدفمند و با استفاده از تکنیک اشباع داده‌ها، ۳۰ نفر انتخاب شدند. جمع‌آوری داده‌ها با روش مصاحبه عمیق نیمه‌ساختاریافته و تحلیل داده‌ها با استفاده از روش کلایزی انجام گرفت. **یافته‌ها:** پس از تحلیل مصاحبه‌ها، چهار مقوله اصلی نفوذ غایب همسالان، روش‌های نفوذ منفعلانه، روش‌های نفوذ فعالانه همسالان و روش‌های مقابله موثر استخراج شد. مهمترین راهبرد مقابله‌ای موثر استفاده از چشم‌انداز زمان در ابعاد شغلی، تحصیلی، سلامتی و ترس از اعتیاد به مواد مخدر بود. **نتیجه‌گیری:** با توجه به موثر بودن راهبردهای مقابله موثر با نفوذ همسالان می‌توان از این روش‌ها برای آموزش رفتار اجتنابی از نفوذ همسالان استفاده نمود. این یافته می‌تواند راه‌حل چگونگی مقابله با نفوذ همسالان را برای اجرا در دستور کار مسئولان سلامت دانشگاه قرار دهد.

کلیدواژه‌ها: نفوذ همسالان، مواد مخدر، روش‌های خنثی‌سازی، روش‌های نفوذ، اعتیاد

۱. نویسنده مسئول: استادیار، گروه روانشناسی، مجتمع آموزش عالی لارستان، لار، ایران. پست الکترونیک: somayeg@yahoo.com

۲. کارشناس ارشد، گروه روانشناسی، مجتمع آموزش عالی لارستان، لار، ایران.

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.4]

مقدمه

مصـرف سـیگار یکی از اصـلی‌ترین دلایل مرگ زودرس می‌باشـد. سـیگار نقطه آغاز بیماری‌ها و آلوده شدن به مصرف مواد مخدر است؛ به طوری که بیشتر از دو سوم افرادی که سیگار مصرف می‌کنند، تبدیل به مصرف‌کننده روزانه می‌شوند (ایست[1] و همکاران، ۲۰۲۱). مصـرف این ماده دخانی باعث ایجاد تغییراتی در رفتار، خلق و خو و منش رفتاری فرد می‌شود که وی را به سمت مصرف مواد مخدر سوق می‌دهد (احتشامی، ۱۳۹۴). حتی اگر مصرف سیگار به مصرف مواد مخدر هم منجر نشود، مشکلات جسمی زیادی را ایجاد می‌کند. برای مثال؛ شـیوع سـرفه، عفونت‌های تنفسـی و کاهش آمادگی جسـمانی از مشـکلات رایج افراد سـیگاری اسـت (جیانگ[2] و همکاران، ۲۰۲۰). با وجود خطر اعتیاد و مشـکلات مربوط به سـلامتی، مصـرف مواد مخدر و الکل در جوانان روز به روز در حال افزایش اسـت. با نگاهی به الگوی مصـرف در سـه دهه اخیر تاکنون می‌توان به افزایش روزافزون و نگرش مثبت نسبت به مصـرف سـیگار اذعان داشـت. در سـال ۱۳۶۹، حدود ۱۰/۷ درصد افراد جامعه سیگاری بودند. در سال ۱۳۷۹ یعنی یک دهه بعد، به ۱۷/۱ درصد افزایش یافت (مجیدپور و همکاران، ۱۳۸۴). در بین دانشجویان نیز آمارها نشان می‌دهد که ۸۳/۵ درصد از آنان حداقل سابقه یک بار مصرف سیگار را داشتند (شجاعی و همکاران، ۱۳۸۹). جدیدترین میزان شیوع مصرف مواد مخدر در بین دانشـجویان دانشـگاه‌های ایران حدود ۲۵ درصـد می‌باشـد و بیشـترین مواد مصـرفی شـامل تنباکو، الکل و شـاهدانه یا ماری‌جوانا می‌باشد (پورمند، ۲۰۲۰).

مصرف مواد مخدر و الکل در دانشجویان پیامدهایی دارد که گریبان‌گیر آنها در طول دوران دانشجویی می‌شود؛ از جمله این پیامدها می‌توان به شکست تحصیلی، درگیری‌های جنسی و بحث و درگیری‌های فیزیکی اشاره داشت (رضایی و همکاران، ۲۰۱۶). به علاوه اینکه رفتار انحرافی همچون سیگارکشیدن در محیط دانشگاه و دریافت برچسب سیگاری برای دانشجو، خطر استفاده مستمر آن را در پی دارد. برچسب سیگاری بودن باعث افت تحصیلی و طولانی شدن دورهٔ تحصیل می‌شود. همچنین برچسب سیگاری بودن باعث

1. East
2. Jiang

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.4]

دگرگونی تصور فرد از خود و همچنین تغییر تصور جامعه از فرد و رفتار افراد در مقابل او خواهد شد و منجر به ارتکاب عمل سیگارکشیدن از سوی فرد می‌شود. در محیط دانشگاه که دارای جوّی آموزشی است، سیگارکشیدن یک عمل انحرافی تلقی می‌شود؛ درحالی که عمل سیگارکشیدنِ کسی که در دانشگاه برچسب سیگاری به او زده می‌شود، در محیط دیگری مانند پارک به این شدت انحرافی در نظر گرفته نمی‌شود (حبیب‌پورگتابی و همکاران، ۱۴۰۰).

بر روی هم‌رفته اگر دانشجویی شروع به مصرف سیگار کند، ترک سیگار برای او دشوار می‌شود و احتمالاً یک الگوی منظم سیگار کشیدن را برای کل زندگی ایجاد می‌کند (طلاینه[1] و همکاران، ۲۰۲۱). بر مبنای افزایش مصرف و ماندگاری آن در دوران زندگی، به نظر می‌رسد که وارد شدن به دانشگاه آغازی برای مصرف دخانیات است (طلاینه و همکاران، ۲۰۲۱؛ تودورویس[2] و همکاران، ۲۰۲۲). در توضیح چرایی رابطه ورود به دانشگاه و شروع مصرف سیگار می‌توان دلایل متعددی را بیان داشت. یکی از دلایل این است که دانشجویان ممکن است به عنوان راهی برای بیان بزرگسال شدن خود، شروع به مصرف سیگار کنند (طلاینه و همکاران، ۲۰۲۱). دومین دلیل استفاده از مواد مخدر و دخانیات در دانشجویان، مشکلات دوران دانشجویی است. در سال‌های اولیه دانشجویی و در ابتدای ورود آن‌ها به محیط دانشگاه و آغاز زندگی دانشجویی، دانشجویان به دلیل موقعیت و شرایط خاصی مانند تنهایی، وارد شدن به محیطی پر چالش و تنش‌زا، محیط رقابتی، شرایط ناشناخته، نداشتن سرگرمی‌های مناسب، مشکلات اقتصادی و درآمد کم که دارند، مستعد از دست دادن سلامت روان خود هستند و زمانی که در موقعیت‌های اجتماعی نامناسب قرار گیرند، به سوی استفاده از مواد مخدر و الکل سوق داده می‌شوند (تقوایی‌نیا، ۱۴۰۲). سومین دلیل در توضیح این مطلب، دور شدن از کانون گرم خانواده و کاهش نظارت والدین است که با آغاز دوران دانشجویی اتفاق می‌افتد و دانشجویان را در معرض استفاده نامشروع از مواد مخدر قرار می‌دهد و یک عامل بسیار موثر در مصرف مواد مخدر و دخانیات دانشجویان تلقی می‌شود (محمدپوراصل و همکاران، ۲۰۱۴؛

1. Telayneh
2. Todorović

سال هجدهم، شماره ۷۲، تابستان ۱۴۰۳
Vol. 18, No. 72, Summer 2024

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.4]

الـه‌دادی و همکـاران، ۱۴۰۲؛ بهـارلوئی و همکـاران، ۱۴۰۰). همچنین از دیگر عوامـل تاثیرگذار بر مصـرف مواد و دخانیات در دانشـجویان، خشـم، اضـطراب، افسـردگی، دید مثبت فرد به مصرف مواد مخدر، مصرف این مواد بین اعضای خانواده یا همسالان و فشار همســالان اســت (دوریســون[1] و همکاران، ۲۰۲۰؛ طارمیان و همکاران، ۲۰۱۸؛ بلوردی و مهنی، ۱۳۹۷؛ رضاخانی مقدم و همکاران، ۱۳۹۱؛ کامران و شرقی، ۱۳۸۸).

به عنوان دلیل دیگر شـروع مصـرف دخانیات در دوران دانشـجویی، می‌توان به فشـار همسالان اشاره داشت (واتس[2] و همکاران، ۲۰۲۴؛ موهیا[3]، ۲۰۲۱؛ لشکارکی[4] و همکاران، ۲۰۱۹؛ کریمی و همکـاران، ۲۰۱۷؛ مبـاتچو[5] و همکـاران، ۲۰۱۳؛ کومـانگا[6] و همکـاران، ۲۰۰۳). نفوذ همسالان یک فرایند اجتماعی شـدن است که فرد در آن نگرش و رفتار خود را مطابق دوســتانش تغییر می‌دهد (دیلی[7] و همکاران، ۲۰۲۳؛ بارنت[8] و همکاران، ۲۰۲۲). تحت نفوذ قرار گرفتن قسـمتی از فرایند اجتماعی شـدن اسـت و عملکرد ضـعیف در این حوزه می‌تواند نشـان ناسـازگاری باشـد (آلن[9] و همکاران، ۲۰۲۲). طبیعی اسـت که یک جوان دانشجو به دنبال پذیرفته شـدن توسـط دوسـتان خود و مقبولیت توسـط دوسـتان خود می‌باشـد و طرد شـدن توسـط گروه و افراد برای فرد ناخوشـایند اسـت (اتو[10]، ۲۰۲۱). اگر دوستان فرد وابسته به سیگار و مواد باشند، به ناچار فرد برای تقویت پیوند خود با همسالان باید مصرف کند (فولادیان و محمدی، ۱۴۰۲؛ قیصری و همکاران، ۱۴۰۰).

اگر با دید موشکافانه نگریسته شود، مصرف مواد مخدر، الکل و دخانیات دانشجویان در جشـن‌ها و دورهمی‌ها بیشـتر اتفاق می‌افتد. به طوری که ۵۴ درصـد از سـیگاری‌ها از دســت دیگران ســیگار را دریافت کرده‌اند (شــریفی‌راد و همکاران، ۱۳۹۵؛ اســدیان و همکاران، ۱۳۹۲). در واقع دورهمی‌های شـبانه در خوابگاه بسـتر اجتماعی مهمی در ابتلای دانشــجویان خوابگاهی به مصــرف مواد می‌باشــد. هنگامی که فرد رفتارهایی همچون سـیگارکشـیدن را در دوسـتان و همسـالان خود به راحتی مشـاهده کرده و گزارش‌های

1. Dorison
2. Watts
3. Muhia
4. Leshargie
5. Mbatchou
6. Kwamanga
7. DeLay
8. Barnett
9. Allen
10. Otto

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.4]

مثبت و هیجان انگیز از تجربه سیگارکشیدن دوستانشان را می‌شنود؛ جدی و شدید بودن عوارض و پیامدهای مصرف سیگار را درک نکرده و یا خود را در معرض مضرات سیگارکشیدن نمی‌بینند. در این جمع‌ها اکثراً تاکید بر خوشگذرانی، کنجکاوی و تفریحی بودن می‌شود تا فرد تمایل به مصرف پیدا کند (چاواریا[1] و همکاران، ۲۰۱۵؛ مک‌کی[2] و همکاران، ۲۰۱۴؛ صادقی فسایی و جهاندار، ۱۳۹۹؛ نجات و باقریان، ۱۳۹۸؛ شفیع‌خانی و همکاران، ۱۳۹۵؛ رضاخانی مقدم و همکاران، ۱۳۹۱). در واقع فشار همسالان با مکانیزم تعدیل تهدید ادراک شده سیگار فرد را به سمت مصرف سوق می‌دهد (ترکو[3]، ۲۰۲۰).

در راستای مطالب عنوان شده می‌توان نتیجه گرفت که عامل فشار همسالان و هنجارهای اجتماعی از فاکتورهای اجتماعی بسیار تاثیرگذار هستند. ترکیب این دو عامل، نفوذ بسیار زیادی در اعمال و رفتارهای افراد دارند. افراد در فرایند ارتباطی و در طول کنش متقابل با دیگران هر رفتاری را می‌آموزند (ستوده، ۱۴۰۲). از آنجا که بخش اصلی رفتار انحرافی، در گروه‌های اولیه و صمیمی شکل می‌گیرد، افراد برای اینکه در گروه همسالان پذیرفته شوند، بر روی ارزش‌ها و نگرش‌های هم تأثیر فراوان می‌گذارند (وود[4] و همکاران، ۲۰۲۰). دانشجویان به خاطر سکونت در خوابگاه و دانشگاه، زمان بیشتری را با دوستان خود می‌گذرانند و تحت تأثیر همدیگر قرار می‌گیرند. برخی دانشجویان به خاطر چشم و هم چشمی، مُد بودن و پذیرفته شدن در جمع دوستان به مصرف سیگار ترغیب می‌شوند. سیگار کشیدن یکی از رایج‌ترین عادت‌های گروهی است و جوان برای آن که به گروه تعلق گیرد با آنکه می‌داند مصرف سیگار زیان‌بار است، ناچار می‌شود به عادت‌های گروهی تن دهد (اینگوگلیا[5] و همکاران، ۲۰۱۹؛ کیزرس[6] و همکاران، ۲۰۲۰؛ ستوده، ۱۴۰۲). بنابراین زیست در خوابگاه دانشجویی نقش حائز اهمیت در مصرف سیگار دارد و این نقش اهمیت پژوهش درباره سکونت‌گاه‌های دانشجویی را برجسته می‌سازد.

برای درک چگونگی اثرگذاری دانشجویان بر یکدیگر برای شروع مصرف دخانیات، مرور مطالعات پیرامون فشار همسالان انجام شد و پژوهش‌ها نشان می‌دهد که نفوذ

1. Chavarria
2. McKay
3. Trucco
4. Wood
5. Inguglia
6. Keyzers

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.4]

همسالان از دو شیوه فعال (فشار همسالان) و منفعل (تقلید) بر مصرف دخانیات جوانان تاثیر دارد. در روش فعال همسالان شخص به طور دستوری و یا با تحت فشار گذاشتن فرد را ترغیب به استعمال مواد مخدر و دخانیات می‌کنند اما در روش منفعلانه فرد مشاهده می‌کند که دیگران در حال مصرف این مواد می‌باشند و ترغیب می‌شود که رفتار آن‌ها را تقلید کند (لوپز مایان و نیکودمو[1]، ۲۰۲۳؛ کن و کوسوکگلو[2]، ۲۰۲۲؛ شریفی‌راد و همکاران، ۱۳۹۵). در روش فعالانه همسالان، فرد را مورد تمسخر قرار می‌دهند، سر به سر او می‌گذارند، او را تهدید به دعوت نشدن و طرد شدن در صورت رد کردن درخواست آن‌ها می‌کنند. در بررسی علت تقلید در روش منفعلانه، می‌توان به نظریه مشاهده‌ای بندورا[3] (۱۹۷۷) اشاره کرد. به طوری که لازم نیست فرد مواد مخدر یا دخانیات را مصرف نکرده باشد ولی با مشاهده کردن دیگران در حین مصرف این مواد خود فرد نیز تا حد زیادی از نحوه مصرف و استفاده این مواد آگاهی کسب می‌کند و فرد ممکن است با مشاهده کردن همچین رفتاری در جمع دوستان و آشنایان، این امر را رفتاری مثبت و مناسب بداند و بر نگرش فرد در مورد مواد مخدر و دخانیات تاثیر داشته باشد (بندورا، ۱۹۷۷)؛ اما اثرات فشار همسالان در همان مهمانی تمام نمی‌شود و ریشه عادات ناسالم در فرد را پایه‌گذاری می‌کند که غلبه بر آن نیاز به درمان دارد و این اهمیت بررسی فشارهای اجتماعی در مصرف باعث می‌شود که در نتیجه ضرورت آموزش رفتار اجتنابی درک می‌شود. برای نیل به این هدف باید سرغ افرادی رفت که توانسته‌اند بر فشار همسالان غلبه کنند. به طور کلی، با وجود تاثیر هنجارها و رفتارهای همسالان و ارتباط اجتماعی افراد در درون یک گروه در عادی شدن مصرف مواد مخدر، تعدادی از افراد همچنان تحت تاثیر مکانیزم فشار همسالان قرار نمی‌گیرند. ذکر این نکته نیز لازم است که تحقیقات در مورد فشار همسالان فراتر از دوره نوجوانی انجام نشده است و فشار همسالان باید مصرف مواد در بزرگسالی و یا فراخنای عمر بسیار اندک انجام شده است. این در حالی است که حداکثر مصرف مواد در بین افراد ۱۸ تا ۲۵ ساله یعنی دوره دانشجویی رخ می‌دهد و بین

1. Lopez-Mayan & Nicodemo
2. Can & Kucukoglu
3. Bandura

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.4]

۲۴ تا ۲۸ درصد از مصرف‌کنندگان مواد مخدر در این رده سنی قرار دارند (نگوین[1] و همکاران، ۲۰۲۴).

روند رو به رشد استعمال سیگار در میان دانشجویان دانشگاه‌ها با توجه به نقش اساسی دانشجویان در آینده جامعه، نظر متخصصان حوزه‌های مختلف را جلب و توجه به مطالعات علمی دقیق و گسترده مرتبط با آن را ضروری کرده است. از سوی دیگر، بخش قابل توجهی از جمعیت جوان کشور را دانشجویان تشکیل می‌دهند که آمار قابل توجهی از آنها در خوابگاه‌های دانشجویی اقامت دارند و افزایش مصرف سیگار در بین اقشار دانشجو و تحصیل‌کرده باعث نگرانی بیشتری شده است؛ چرا که قشر تحصیل کرده بر دیگر اقشار جامعه تاثیر بسزایی دارد. بنابراین مسئولان امر به دنبال راه‌های برون‌رفت از این معضل هستند. از طرفی با توجه به افزایش روند مصرف‌کنندگان، درصدی از دانشجویان نیز هستند که تحت فشار همسالان قرار نگرفته‌اند و الگوی مقابله‌ای خاصی در برابر نفوذ همسالان به کار برده‌اند. مطالعات فراوانی در زمینه عوامل موثر بر مصرف انجام شده است، اما کمبود پژوهش در زمینه مولفه‌های محافظتی فردمحور وجود دارد. یکی از زمینه‌های مورد غفلت درک چگونگی مقاومت در مقابل فشار همسالان در مصرف مواد است. با روشن شدن روش‌های مقابله در برابر نفوذ همسالان، می‌توان به برنامه‌های خنثی‌سازی نفوذ دست یافت و با آموزش این فنون، در حوزه پیشگیری موفق عمل نمود. بنابراین مطالعه حاضر با رویکرد کیفی انجام گرفت تا از این رهگذر به بسط دانش کاربردی در حوزه پیشگیری رسید. براین اساس، هدف پژوهش حاضر شناسایی روش‌های نفوذ همسالان برای ترغیب به مصرف دخانیات و مواد مخدر، شناسایی علل تسلیم در مقابل فشار همسالان به مصرف و شناسایی روش‌های مقابله با نفوذ همسالان بود.

روش

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

روش پژوهش حاضر کیفی از نوع پدیدارشناسی بود. جامعه آماری پژوهش دانشجویان مقطع کارشناسی ساکن در مجتمع خوابگاهی آموزش عالی لارستان در سال تحصیلی

1. Nguyen

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.4]

۱۴۰۲-۱۴۰۳ بودند. ۳۰ نفر به روش نمونه‌گیری هدفمند و با بیشترین تنوع انتخاب شدند. روش جمع‌آوری داده‌ها، مصاحبه عمیق نیمه ساختاریافته بود و تا رسیدن به غنای لازم و اشباع اطلاعاتی ادامه یافت. پس از انجام ۳۰ مصاحبه اطلاعات جدیدی حاصل نشد و تکرار داده‌های قبلی بودند. ملاک‌های ورود برای شرکت‌کنندگان شامل گذشت دو سال از زندگی در خوابگاه و تمایل و رضایت آگاهانه بود. معیارهای خروج شامل عدم تمایل افراد جهت ادامه همکاری در مطالعه بود. جهت رعایت اصول اخلاقی، ضمن اخذ رضایت شفاهی از افراد جهت شرکت در مطالعه، به مشارکت‌کنندگان اطمینان داده شد که شرکت در مطالعه و ضبط مصاحبه‌ها به‌صورت اختیاری است. همچنین، اطلاعات آن‌ها به صورت محرمانه نزد پژوهشگر خواهد ماند و افراد در هر مرحله از پژوهش حق کناره‌گیری از مطالعه را خواهند داشت. در ابتدا از شرکت‌کنندگان خواسته شد تا توضیح دهند چه چیزی آنها را به سمت مصرف مواد کشانده است و سپس این سوال اختصاصی‌تر پرسیده شد که چه اقداماتی از سوی همسالان برای تحت فشار قراردادن آنها برای مصرف انجام شده است. از گروه مقاوم در برابر فشار همسالان، این سوال پرسیده شد که وقتی تصمیم شان برای رد پیشنهاد مصرف جدی شد، چه افکاری به ذهن‌شان آمد. درنهایت، داده‌های گردآوری شده در فرایند مصاحبه‌ها نیز با استفاده از روش کلایزی[1] (۱۹۸۷) تحلیل شد. برای دستیابی به روش‌های عملی تضمین‌کننده دقت[2] و موثق بودن[3] داده‌های پژوهش، از پنج معیار لینکلن و گوبا[4] (۱۹۸۵) استفاده شد. جهت دستیابی به معیار اعتبارپذیری، راهکارهایی[5] از قبیل درگیری طولانی‌مدت با موضوع پژوهش، اختصاص دادن زمان کافی برای جمع‌آوری داده‌ها، بازبینی یافته‌ها توسط اعضای تیم تحقیق و در برخی موارد برگرداندن نتایج به مشارکت‌کنندگان و تأیید اینکه درون مایه‌های استخراج شده از متن مصاحبه، انعکاس‌دهنده منظور آنها از بیان جملات مذکور می‌باشد، لحاظ گردید. همچنین در جهت دستیابی به معیار اعتمادپذیری[6]، از روش دیکلمن[7] و همکاران (۱۹۸۹) که دارای

1. Colaizzi
2. rigor
3. trustworthiness
4. Lincoln & Guba
5. credibility
6. dependability
7. Diekelmann

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.4]

ماهیت تیمی است، برای تحلیل داده‌ها استفاده شد و مراحل انجام پژوهش و تحلیل داده‌ها توصیف شد. برای دستیابی به معیار تأییدپذیری[1] پژوهشگر تمامی داده‌ها و درون مایه‌های استخراج شده را با اعضای تیم تحقیق و ناظر خارجی آشنا به پژوهش پدیدارشناسی مرور کرد تا تأثیر ادراکات پژوهشگر به حداقل برسد. همچنین برای دستیابی به معیار انتقال پذیری[2] تلاش شد از طریق انتخاب یک نمونه هدفمند از دانشجویان دارای تجارب زیسته نفوذ همسالان برای مصرف مواد، شرایط برای انتقال آسان به نمونه‌های دیگر هموار شود و با توصیف غنی داده‌های مطالعه و استفاده از روش‌های دسته‌بندی داده‌ها سعی شد، زمینه برای قضاوت و ارزیابی خوانندگان فراهم گردد. در نهایت برای دستیابی به معیار صحت[3] سعی شد ضبط و نسخه‌برداری گفتار مشارکت کنندگان همراه با ثبت احساسات و رفتاری که مشارکت کنندگان در حین گفتگوهایشان بروز می‌دادند، به طور دقیق انجام گیرد، تا احساسات و زندگی مشارکت کنندگان به گزارش منتقل شود.

یافته‌ها

اطلاعات جمعیت شناختی مشارکت‌کنندگان در پژوهش در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱: اطلاعات جمعیت شناختی مصاحبه شوندگان

شماره	سن	جنسیت	وضعیت اقتصادی
۱	۲۶	زن	متوسط
۲	۲۱	مرد	متوسط
۳	۲۳	مرد	متوسط
۴	۲۵	مرد	متوسط
۵	۲۳	مرد	خوب
۶	۲۱	مرد	متوسط
۷	۲۲	مرد	پایین
۸	۲۳	مرد	پایین
۹	۲۴	مرد	خوب
۱۰	۲۰	مرد	پایین
۱۱	۲۱	مرد	پایین

1. confirmability
2. transferability
3. authenticity

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.4]

جدول ۱: اطلاعات جمعیت شناختی مصاحبه شوندگان

شماره	سن	جنسیت	وضعیت اقتصادی
۱۲	۲۲	مرد	خوب
۱۳	۲۱	مرد	پایین
۱۴	۲۳	مرد	پایین
۱۵	۲۲	مرد	خوب
۱۶	۲۱	مرد	پایین
۱۷	۲۳	مرد	خوب
۱۸	۲۳	مرد	خوب
۱۹	۲۱	مرد	پایین
۲۰	۲۳	مرد	خوب
۲۱	۲۲	مرد	پایین
۲۲	۲۳	مرد	پایین
۲۳	۲۰	مرد	پایین
۲۴	۲۱	مرد	پایین
۲۵	۲۴	مرد	خوب
۲۶	۲۵	مرد	متوسط
۲۷	۲۴	مرد	پایین
۲۸	۲۳	زن	خوب
۲۹	۲۳	زن	متوسط
۳۰	۲۱	زن	متوسط

نتایج حاصل از فرایند تحلیل و کدگذاری داده‌ها یعنی استخراج عبارت‌ها از مصاحبه‌ها، کدگذاری باز (شناسایی مضامین اولیه) و کدگذاری محوری (دسته‌بندی مضامین اولیه و ایجاد توصیفات جامع) در جدول ۲ ارائه شده است.

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.4]

جدول ۲: مضامین استخراج شده از محتوای مصاحبه با نمونه مورد پژوهش

مضامین اصلی	مضامین فرعی	برخی جملات شرکت‌کنندگان
نفوذ غایب	کاستن رنج	فقط میخواستم آرومم کنه و آرامش بگیرم.
	لذت‌جویی و هیجان طلبی	دنبال یه سرگرمی جدید بودم.
	رنجاندن منابع قدرت	مادرم با پسر خاله‌ام مقایسه‌ام کرد، گفتم من که پسر بد ماجرا هستم بگذار تا بدی رو کامل کنم.
روش‌های منفعلانه نفوذ همسالان	اعتماد به فرد دعوت‌کننده	وقتی دایی آدم میده بگیر یه نخه، خب آدم اعتماد می‌کنه.
	برانگیختن حس پیوندجویی گروهی	بخاطر این کشیدم چون دوست داشتم با رفیقام هم فاز بشم.
	فرح‌بخش نمودن دورهمی	گاهی رفیقا دور هم هستیم برای تفریح می‌کشیم.
	نوش دارو	حالم بد بود و می‌خواستم آروم بشم. دوستم بهم گفت که بزن، آروم میشی. فکر می‌کردم سیگار آرومم می‌کنه.
روش‌های نفوذ فعالانه همسالان	تعارف شدت یافته	سیگار گرون و باکلاسی بود. روشن کردند و دستم دادند. منم نمیدونم انگار خوشم اومده بود و حیفم اومد نکشم.
	انکار زیان	یه سری چیزا می‌دونستم ولی خب بهم گفتن که اونقدر ضرر نداره و بیشتر درمان میکنه تا اینکه آسیب بزنه.
روش‌های مقابله‌ای موثر با نفوذ همسالان	کوچک انگاری	آدم با یک نخ سیگار کشیدن که بدبخت نمی‌شه.
	دورشدن از پیشرفت شخصی، شغلی و خانوادگی	دیدم کسانی که کشیدن و زندگی‌شون ترکیده.
	ترس از دچار شدن به اعتیاد	به نظرم این سیگار شروعشه.
	چشم انداز زمان آینده	خوشم نمیاد چون گفتم که تو همه جمعی بودم، ته همشو دیدم.

بر اساس فرآیند استخراج و تجزیه و تحلیل داده‌ها در ادامه، مفاهیم طبقات مختلف، بررسی و مقولات اصلی، تشریح شد.

۱. نفوذ غایب

اولین سوالی که از افراد شرکت‌کننده پرسیده شد، درخصوص انگیزه برای شروع مصرف بود. اینکه چه عاملی اولین جرقه را برای این افراد به‌وجود آورد و دلیل تبدیل این انگیزه به اقدام به عمل چه بوده است، مورد بررسی قرار گرفت. از این رو اولین درون مایه استخراج شده دلایل رو آوردن یا انگیزه شروع مصرف بود که شامل کاستن رنج،

سال هجدهم، شماره ۷۲، تابستان ۱۴۰۳
Vol. 18, No. 72, Summer 2024

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.4]

لذت‌جویی و هیجان‌طلبی، در افتادن با منابع قدرت و اعتماد به فرد دعوت‌کننده بود. نام این مضمون نفوذ غایب گذاشته شد؛ به این معنا که در لحظه مصرف نفوذ همسالان وجود ندارد، اما نگرش القا شده به فرد در لحظه رنج یا هیجان او را برای رفتار مصرف تسهیل می‌کند.

کاستن رنج: تعدادی از افراد دانشجو برای کنار آمدن با هیجانات منفی خود از جمله دلتنگی، تنهایی و شکست عشقی استفاده از این مواد را پیش می‌گیرند. تصور فرد این است که مواد مخدر و دخانیات می‌توانند درد وی را کاهش دهند و به سرعت فرد را از حالت غم به شادی برسانند. برای مثال مصاحبه شونده شماره ۳۰ چنین گفت: «یه روز کلی اتفاق بد برام افتاده بود. دیگه کلاً هیچی حالیم نبود و خب شنیده بودم که سیگار یه حس آرامش میده و خب دنبال اون آرامش بودم. به‌خاطر همین از رفیقم گرفتم و شروع کردم به کشیدن و تا الان هم می‌کشم». وقتی از مصاحبه‌شونده شماره ۹ نیز پرسیده شده که دلیل مصرف او برای اولین بار چه بود؛ اشاره داشت که «هم به‌خاطر اون لذت بود که تجربش کنم؛ هم حال بد. حالم بد بود که مصرف کردم دفعه اول». در ادامه نیز افزود: «حالم بد بود، اون موقع که شروع کردم ناراحت بودم ولی الان صرفاً عادته». در تایید این موضوع مصاحبه‌شونده شماره ۸ اینگونه می‌گوید: «یه روز اعصابم خیلی خط خطی بود. خیلی داغون بودم. رفتم بیرون و برای اولین بار سه نخ کشیدم. حدود ۶ سال پیش فقط می‌خواستم آروم کنه و آرامش بگیرم».

لذت‌جویی و هیجان‌طلبی: یکی از انگیزه‌های مهم افراد برای مصرف مواد مخدر و دخانیات لذت و هیجان‌طلبی است. با توجه به پاسخ‌های افراد مصاحبه شونده وسوسه و تجربه کردن لذت، هیجان پس از مصرف مواد مخدر و همچنین تجربه کردن لذتی جدید از عوامل مهم و تاثیر گذار در مصرف این مواد می‌باشد. مصاحبه شونده شماره ۱۳ در ارتباط با این موضوع اینگونه می‌گوید: «حقیقتا اولین باری که کشیدم دلیل خاصی نداشت. بیشتر انگار حوصلم سر رفته بود و دنبال یه سرگرمی جدید بودم». مصاحبه کننده شماره ۲۵ نیز در تایید این موضوع اینگونه اظهار داشت: «همینجوری خواستم یه دودی در کنم تا ببینم چه جوریه و چه حسی میده».

سال هجدهم، شماره ۷۲، تابستان ۱۴۰۳
Vol. 18, No. 72, Summer 2024
[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]
[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.4]

رنجاندن منابع قدرت: یکی از عواملی پر تکرار در پیشروی جوانان به سوی مواد مخدر و دخانیات درگیری و تعارض با منابع قدرت چون والدین، معلمان و برادر بزرگتر و امثال آن بود. افراد جوان پس از قرار گرفتن در این شرایط و تجربه احساساتی همچون ناعدالتی، قدرنشناسی و خشم به منظور مخالفت و رنجاندن منابع قدرت به سوی استفاده از مواد مخدر می‌رفتند؛ زیرا که آن را همچون ضربه‌ای به منابع قدرت می‌دانستند. یکی از شرکت‌کنندگان اینگونه بیان کرد: «یه روز تو خونه با خانواده‌ام دعوام شد؛ چون که اونا می‌گفتن به حرفشون گوش نمی‌کنم و بچه خوبی براشون نیستم. منم زدم بیرون، بعدش رفتم سه نخ سیگار خریدم و سه تاشو پشت سر هم کشیدم. با خودم گفتم اینا که من هر کاری کنم آخرش راضی نمیشن و میگن تو خوب نیستی تا حداقل برم یه کاری کنم تا حرص نخورم بگم من که اینقدر خوبم قدرم رو نمیدونن».

اعتماد به فرد دعوت‌کننده: تعداد قابل توجهی از مصاحبه شوندگان مصرف را در گروه‌های دوستان و آشنایان خود آغاز کردند و یکی از عواملی که در مصرف آن‌ها تاثیر داشت، اعتماد مصاحبه شونده به آن افراد بود؛ به نحوی که طبق اظهارات، مصاحبه‌شوندگان به فردی که این مواد را معرفی کرده اعتماد داشتند؛ چون از اقوام و اعضای خانواده خویش بوده‌اند و مصاحبه‌شوندگان اظهار داشتند که تاثیر درخواست یک فرد غریبه به اندازه یک فرد مورد اعتماد نمی‌باشد و یکی از دلایل استفاده آن‌ها مورد اعتماد بودن فرد بوده است. برای مثال یکی از مشارکت‌کنندگان بیان داشت: «دایی‌ام بهم یک نخ سیگار داد و گفت بچه بکش. با یه نخ کسی نمرده. دایی آدم که بد آدم رو نمیخواد».

۲. روش‌های منفعلانه نفوذ همسالان

طبق داده‌های بدست آمده روش‌های نفوذ همسالان به دو شکل منفعلانه و فعالانه است. منظور از روش منفعلانه یعنی اینکه افراد مصرف‌کننده همسال اقدام یا اجباری برای ترغیب و تحت فشار قرار دادن همسال خود برای مصرف انجام نمی‌دهند اما جو روانی-اجتماعی به شکلی است که فرد برای ایجاد صمیمیت، احساس فشار برای مصرف را در خود احساس می‌کند. در واقع در همرنگی، دوستان نقش منفعلانه‌تری دارند و اثرگذاری

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.4]

به واسطه‌ی تقلید فرد از رفتار مصرف همسالان صورت می‌گیرد. این روش‌ها شامل برانگیختن حس پیوندجویی گروهی و فرح‌بخش نمودن دورهمی بود.

برانگیختن حس پیوندجویی گروهی: فشار همسالان و همرنگی اجتماعی نیز طبق گفته‌های مصاحبه‌کنندگان در مصرف مواد مخدر فرد نقش بسزایی دارد. به طوری که افراد به‌خاطر همرنگ شدن با گروه همسالان یا به دلیل نفوذی که دوستان و یا آشنایان داشته‌اند، دست به مصرف این مواد می‌زنند. در تایید این نکته مصاحبه کننده شماره ۷ اینگونه می‌گوید: «به خاطر این کشیدم چون دوست داشتم با رفیقام هم فاز بشم. همیشه تو جامعه میگن خواهی نشوی رسوا، همرنگ جماعت شو». مصاحبه‌کننده شماره ۹ در مورد ترغیب شدن در حضور دوستان خود اینگونه می‌گوید: «آره اگه رفیقام باشن ترغیب می‌شم بکشم». در ادامه در مورد نفوذ مستقیم یا غیرمستقیم همسالان اینگونه بیان کرد: «همین که توی جمع رفیقام باشم همین که ببینم دارن می‌کشن آره منم می‌کشم ولی اگه تو جمع غریبه‌ها باشه نه اونقدر روم تاثیر نداره». در تایید بیشتر این مطلب، باید گفت که بیشتر از ۶۰ درصد مصاحبه شوندگانی که حداقل یک بار مواد مخدر یا دخانیات مصرف کرده بودند تجربه اول آن‌ها در جمع و یا در حضور دوست و آشنا بوده است. از این رو می‌توان به اهمیت نفوذ همسالان در مصرف این مواد پی برد. اکثر مصاحبه‌شوندگانی که مواد مخدر و دخانیات مصرف می‌کنند اظهار داشتند که در گروه همسالان و جمع دوستان بیشتر مصرف می‌کنند. مصاحبه کننده شماره ۶ در این باره چنین می‌گوید: «با رفیقا پایه شدن و کشیدن، کلاً تو جمع یه چیز دیگه است». بعضی از مصاحبه‌شوندگان نیز اظهار داشتند که فقط در حضور دوستان خود و در دورهمی دوستان مصرف می‌کنند و مصرف فردی و به صورت تنهایی ندارند و یا بسیار کمتر است. برای تاکید بر این موضوع مصاحبه شونده شماره ۱۳ چنین گفت: «بیشتر تو جمع باشم می‌کشم. تنهایی خیلی مصرفم کمتره و گاهاً اصلا نمی‌کشم». در مورد این موضوع مصاحبه کننده شماره ۷ این چنین می‌گوید: «وقتی با رفیقامم معمولاً می‌کشم، اصلاً رفیقام نباشند مصرف نمی‌کنم».

فرح‌بخش نمودن دورهمی: بعضی افراد اظهار داشتند که برای افزایش لذت در جمع های دورهمی دست به مصرف مواد مخدر و دخانیات زده‌اند و لذت مصرف این

سال هجدهم، شماره ۷۲، تابستان ۱۴۰۳
Vol. 18, No. 72, Summer 2024
[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]
[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.4]

مواد وقتی در دورهمی و جمع دوستان هستند بسیار بیشتر ارزیابی نمودند. مصاحبه‌کننده شماره ۲۰ در پیرو این موضوع این گونه می‌گوید: «گاهی رفیقا دور هم جمع میشم، برای خوشی می‌کشیم و می‌خوریم. اولین بار، دور هم بودیم و یکی از بچه‌ها گفتن یه عرقی نخوریم؟ خوردیم یه حالی کرده باشیم ولی کسی اصرار نکرد که بیا این پیک رو بگیر و کسانی بودن که نخوردن». صحبت‌های مصاحبه شونده شماره ۱۰ در مورد این موضوع اینگونه بود که: «من از اولش تو جمع کشیدم، زیاد خوشم نمیاد تکی بشینم بکشم ولی خب تو جمع حال میده دورهمی یه چیزی بزنیم». مصاحبه‌کننده شماره ۱۱ نیز بر این نکته تاکید داشت که لذت در جمع مصرف کردن صد در صد بیشتر از تنهایی مصرف کردن است و همچنین اشاره کرد که فقط در جمع دوستان مصرف می‌کند. مصاحبه‌کننده شماره ۳۰ در تاکید این موضوع اینگونه گفت: «وقتی کسی پیش من باشه یا با رفیقام باشم بیشتر می‌کشم ولی خب تنهایی هم مصرف می‌کنم اینجوری نیست که حتما باید توی جمع باشم تا مصرف بکنم». همچنین مصاحبه‌شونده شماره ۲۰ در پاسخ به این سوال که چرا مشروب مصرف می‌کنی؛ اینگونه اظهار داشت که: «گاهی رفیقا دور همیم برا تفریح می‌کشیم و می‌خوریم».

۳. روش‌های نفوذ فعالانه همسالان

طبق مصاحبه انجام شده و پاسخ‌های دریافتی از مشارکت‌کنندگان افراد برای قانع کردن خود و یا دیگران از روش‌هایی استفاده می‌کنند که در این روش‌ها و تکنیک‌ها حقیقت موجود فراموش می‌شود و یا تمرکز از موضوع اصلی که مخرب بودن مصرف مواد مخدر و دخانیات باشد دور می‌شوند.

نوش دارو: رایج‌ترین روش مورد استفاده برای قانع کردن خود یا دیگران روش نوش دارو می‌باشد. در این روش فرد تصور می‌کند که با مصرف مواد مخدر یا دخانیات تمام مشکلات او حل می‌شود و به آرامش روانی با ثباتی می‌رسد. همسالان فرد ممکن است نیز همچین تصور مثبتی از مواد مخدر یا دخانیات برای فرد ایجاد کنند که در حقیقت اینگونه نمی‌باشد و این آرامش روانی موقت است. همانطور که برخی از مصاحبه‌شوندگان نیز اشاره کردند این آرامش بی ثبات می‌باشد و بعد از چند بار مصرف برای برخی از افراد

سال هجدهم، شماره ۷۲، تابستان ۱۴۰۳
Vol. 18, No. 72, Summer 2024

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]
[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.4]

دیگر آن آرامش را به همراه نخواهد آورد ولی فرد دچار خطر اعتیاد و آسیب‌های مصرف این مواد گشته است. آسیب‌هایی که دائمی خواهند بود و از لحاظ فردی و یا اجتماعی زندگی فرد را تحت الشعاع قرار می‌دهد. همانطور که گفته شد یکی از دلایل ترغیب افراد به استفاده مواد عصبانیت یا غم و ناراحتی می‌باشد. یکی از دلایل تاثیرگذار بودن این روش کمتر شدن احتمال تفکر منطقی فرد در همچین شرایطی و همچنین دسترس‌پذیری مواد مخدر یا دخانیات می‌باشد. فرد برای رهایی از حس‌های منفی خود به سیگار پناه می‌آورد تا در سریع ترین زمان ممکن خود را از احساسات آزاردهنده‌ای که دارد، رها سازد. در حالی که فرد با انجام دادن این عمل دچار مشکلی بسیار دشوارتر و خطرناک‌تر می‌شود که رهایی از آن به سادگی نخواهد بود. مصاحبه شونده شماره ۹ در این مورد اینگونه بیان می‌کند: «حالم بد بود و می‌خواستم آروم بشم. دوستم بهم گفت که بزن و آروم میشی. فکر می‌کردم سیگار آرومم میکنه، درسته یکم آرومم کرد ولی اونقدر هم تغییری ایجاد نشد». مصاحبه کننده شماره ۲۴ نیز چنین بیان می‌کند: «خب همونطور که گفتم یه بار اعصابم از دست دوست دخترم خرد بود پیش رفیقم بودم گفت میخوای بکش آروم شی، منم کشیدم یکمی آروم‌تر شدم برا مدتی ولی خب دیگه».

تعارف شدت یافته: فشار دوستان گاهی به معنای مورد تعارف قرار گرفتن است. این روش معمولا برای افرادی که به دنبال تایید دیگران هستند و فقط گویی نیاز به یک بهانه برای استفاده از این مواد را دارند، بسیار موثر است. در این روش همسالان ماده مخدر یا دخانیات آماده مصرف را در اختیار فرد می‌گذراند و او را تحریک می‌کنند که مصرف کند. یکی از دلایلی که این روش تاثیرگذار است این نکته می‌باشد که در این روش به فرد گویی فرصت فکر کردن داده نمی‌شود و در یک عمل انجام شده قرار می‌گیرد و در آن موقعیت فرد از کار خود دست نمی‌کشد و ادامه می‌دهد. مصاحبه شونده شماره ۴ در این باره بدین شکل می‌گوید که: «سیگار گرون و باکلاسی بود. روشن کردند و دستم دادند. منم نمیدونم انگار خوشم اومده بود و حیفم اومد نکشم. البته دیگه نمی‌شد که بندازم دور چون گرون بود». مصاحبه شونده شماره ۲۵ نیز چنین می افزاید: «قلیون رو دادم دستم منم خواستم یه دوتا حلقه‌ای بزنم نه اینکه وسوسه بشم در حد چند تا پُک».

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.4]

انکار زیان: یکی دیگر از راه‌های قانع کردن خود یا دیگران، انکار ضررها می‌باشد؛ به نحوی که خود فرد شخصاً ضررهای این مواد را انکار می‌کند و نادیده می‌گیرد. در این روش همسالان فرد نیز ممکن از که ضررها را دروغین بدانند و یا فرد با دیدن افرادی که با وجود مصرف این گونه مواد به ظاهر از سلامت جسمی و ظاهری برخوردارند قانع می‌شود که این مواد ضرری برای انسان ندارد. این روش از این رو کاربرد دارد که فرد به جنبه‌های مثبت سیگار بیشتر توجه دارد و به آینده توجهی نمی‌کند و خطراتی که در پی مصرف مواد مخدر و دخانیات او را تهدید می‌کند، نادیده می‌گیرد. در این روش آسیب‌های حاصل از مصرف مواد مخدر و دخانیات خیالاتی محض بیش نیستند. همسالان در این روش نقش بسیار مهمی را ایفا می‌کنند؛ به نحوی که با اشاره کردن به خاصیت‌های استفاده از مواد مخدر و دخانیات تمرکز فرد را از خطرات این مواد دور می‌کنند و به فرد اطمینانی دروغین می‌دهند. وقتی از مصاحبه شونده شماره ۱۹ در مورد ضررهای سیگار پرسیده شد اینگونه پاسخ داد: «نه من اصلا قبول ندارم که ضرر داره. به‌نظرم یه چیزی میگن فقط از نظر من اونقدر ضرری نداره». مصاحبه شونده شماره ۲۷ نیز اینگونه می‌گوید: «آره همیشه تو گوشمون خوندن ولی خب فکر نمی‌کنم اونقدر جدی باشه چون طبق چیزی که خودم دیدم تو رفیقام و شنیدم اونقدرا هم بد نیست». مصاحبه‌کننده شماره ۲۸ نیز که برای اهداف درمانی مواد مخدر مصرف کرده بود این چنین در مورد ضررهای مواد مخدر می‌گوید: «یه سری چیزا می‌دونستم ولی خب بهم گفتن که اونقدر ضرر نداره و بیشتر درمان میکنه تا اینکه آسیب بزنه».

کوچک انگاری: در یکی دیگر از روش‌هایی که می‌توان با استفاده از آن جوانان را ترغیب و وسوسه به استفاده از مواد مخدر و دخانیات کرد، از تکنیک کوچک‌انگاری استفاده می‌شود. در این روش مصرف مواد مخدر و دخانیات مسئله بزرگی تلقی نمی‌شود و همسالان با کم اهمیت دانستن تجربه اول و یک بار مصرف کردن این مواد فرد را ترغیب به استفاده و مصرف مواد مخدر و دخانیات می‌کنند. مصاحبه شونده شماره ۱۰ در مورد نحوه‌ای که دوستانش او را ترغیب به مصرف می‌کردند اینگونه می‌گوید: «خب تو اون جمع رفیقام گفتن بکش اولاش گفتم نه بعد اصرار کردن گفتن چیز خاصی نیست یه

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.4]

تست بکن به جایی نمی‌رسه و کی با یکبار کشیدن معتاد شد. ما تفریحی می‌کشیم. منم دیدم رفیقام که همه میکشن از لحاظ قیافه و تیپ و اینا همه جوره خوبن با خودم گفتم حالا تست می‌کنیم آدم با یک نخ سیگار کشیدن که بدبخت نمی‌شه، مگه چی می‌خواد بشه». مصاحبه‌کننده شماره ۱۳ این چنین می‌گوید: «خب حقیقتا اون دفعه اولی که کشیدم اونقدر به چشم نمی‌اومد اون ضررهاش یعنی تو فکرمم بودا ولی با خودم گفتم حالا یه بار می‌کشم یه بار کشیدن که ضرری نداره، آدم اینقدر فست فود میخوره حالا یه بارم سیگار تست کنم بیشتر همون لذته و اون کنجکاو بودنم باعث شد با اینکه می‌دونستم یه سری ضررهایی داره بکشم».

٤. روش‌های مقابله‌ای موثر با نفوذ همسالان

اکثر مشارکت‌کنندگان حتی آن‌هایی که تجربه مصرف مواد مخدر یا دخانیات داشتند، در مقابل ترغیب برای استفاده بعضی مواد مخدر مقاومت نشان می‌دادند. پس از بررسی روش‌های مقاومت و مقابله ای در برابر نفوذ همسالان و وسوسه‌های شخصی، چهار مضمون فرعی که باعث مقاومت افراد در برابر مصرف مواد مخدر و دخانیات می‌شود، یافت شد.

دور شدن از پیشرفت شخصی، شغلی و خانوادگی: یکی از عوامل مهمی که افراد را از مصرف مواد مخدر و دخانیات بازمی‌دارد، آثار مخربی است که این مواد دارند. سلامت جسمی افراد با مصرف این مواد در معرض خطر قرار می‌گیرد؛ حتی اگر به میزان کمی مصرف شود. علاوه بر آسیب‌های جسمی که وجود دارد مصرف این مواد بر ظاهر و زیبایی فرد نیز تاثیر می‌گذارد؛ به طوری که مصرف این مواد اغلب صورت افراد را لاغر و تیره می‌کند. در دختران جنبه ظاهری و زیبایی تاثیر بسیاری در بازداری از مصرف اینگونه مواد دارد و یکی از دلایل اصلی مقاومت آنان در برابر مصرف این مواد ترس از دست دادن زیبایی و شادابی پوست خود بود. مصاحبه‌شونده شماره ۲ نیز در جواب به این سوال که چگونه در برابر فشار همسالان و وسوسه‌های آنان مقاومت می‌کند، این‌گونه گفت: «همیشه سوالم از خودم این بوده که بکشم که چی بشه یا حداقل تو فامیلمون حالا نه صرفا فامیل آشنایان اطرافیان دیدم کسانی که کشیدن و زندگی‌شون ترکیده، زنشون ول کرده

سال هجدهم، شماره ۷۲، تابستان ۱۴۰۳
Vol. 18, No. 72, Summer 2024
[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]
[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.4]

رفته، از خانواده طرد شدن، از فامیل طرد شدن و حتی از جامعه طرد شدن؛ مثلاً تو خیابون می‌بینی که کارتن خواب شدن». مشارکت کننده دیگری بیان داشت: «یکی هم اینکه این باور رو داشتم که یه چیزی مثل سیگار یه خیلی‌ها یه چیز عادی میدونن من فکر می‌کنم یه شـــروعه و به این ختم نمی‌شـــه و می‌ری جلو». او اظهار کرد که وقتی در گروه‌ها از او می‌پرسیدند که چرا مصرف نمی‌کند؟ این گونه پاسخ داده است: «من جوابم این بود که تو که کشیدی چی داری که من ندارم و اون جوابی نداشت. مثلاً تو چه چیز اضافی نسبت به من داری چه لذتی رو تجربه کردی که من ندارم؟ آرامش بیشـتری داری؟ من بهش میگم هنوز احسـاس نیاز نکردم که نه اونقدر دافعه داشـته باشـه». او همچنین بیان کرد که وقتی درخواست آن‌ها را رد می‌کرده حس قدرت به او دست می‌داده است و دلیل آن را اینگونه توضیح داد: «من تونستم مصرف نکنم، تو هم تونستی جلو خودتو بگیر، من تونستم جلو خودمو بگیرم».

مصاحبه شونده شماره ۹ این دلیل را برای رد کردن درخواست دوستانش به کشیدن گل بیان کرد: "خوشـم نمیاد، ضـرر داره، ذهن رو داغون می‌کنه به‌نظرم، تاثیراتش دائمی هست". در ادامه وقتی در مصاحبه با او ذکر شد که خب بسیاری افراد می‌گویند مصرف سـیگار مشـکلی ندارد و آن‌ها خودشـان نیز مصـرف می‌کنند تو چگونه در مقابل آن‌ها مقاومت می‌کنی؟ اینگونه پاسـخ داد: «خب فکر می‌کنی مشـکلی نداره، در واقع خیلی هم مشکل داره». وی نیز در ادامه مصاحبه اشاره کرد که هیچکدام از مزایا و خواص این ماده را تایید نمی‌کند. مصـاحبه شـونده شـماره ۱۱ نیز اظهار داشـت که زمان‌هایی که ورزش می‌کند و به صورت حرفه‌ای فوتسال بازی می‌کند مواد مخدر و دخانیات مصرف نمی‌کند. در مصاحبه با مصاحبه شونده شماره ۱۸ وقتی از او پرسیده شد که برای مثال دوست او می‌گوید که من مصـرف کرده‌ام و مشـکلی برایم پیش نیامده چه پاسـخی می‌دهد اینگونه گفت: «دلیل نمی‌شه برا تو مشکل نداره برا منم مشکل نداشته باشه». در ادامه مصاحبه او ترس از واکنش خانواده را نیز به عنوان یکی از دلایل مصـرف نکردن مواد مخدر و دخانیات ذکر کرد. او همچنین در پاسخ به این سوال که چرا مواد مخدری مثل شیشه یا گل مصـرف نمی‌کند اینگونه گفت که: «چون از حالت عادی خارج میشم اصلا خوشم

سال هجدهم، شماره ۷۲، تابستان ۱۴۰۳
Vol. 18, No. 72, Summer 2024

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.4]

نمیاد. اینکه تو حالت خودم نباشم». مصاحبه شونده شماره ۲۳ نیز در مورد دلیل مصرف نکردن این مواد تا به الان اینگونه گفت: «غیر از سلامتی که گاهی فکر می‌کنم میگم چهره آدم خیلی زشت می‌شه دیدم افرادی که سیگاری هستن بیست سال بیشتر از سنشون میزنن مشروب هم همینطور ولی خب همش همون سلامتی هست تو ذهنم».

ترس از دچار شـــدن به اعتیاد: اثر مواد مخدر بر مغز از زوایای مختلفی قابل بررسی است. مواد اعتیادآور باتوجه به عملکردی که دارند، بعد از ورود به سیستم ارتباطی مغز، بر آن اثر می‌گذارند و فرد ممکن است با یک بار مصرف معتاد شود. این ترس در دل برخی از افراد باعث می‌شـــود که از تحت تاثیر همســـالان قرار گرفتن پرهیز کنند. در این خصوص مصاحبه شونده شماره ۲۲ اظهار داشت: «بعضی بچه‌ها میان میگن یه بار اشکال نداره! یه بار رو تجربه کن ولی من میدونم که همون یه باره هست که شروع ماجراست و آدم باید بترسه از شروعی که تهش معلوم نیست به کجا ختم میشه». مشارکت کننده دیگری بیان داشت: «به‌نظر من اگه یه نفر تو ۲۰ سالگی با سیگار آشنا بشه کمتر میره سمتش تا یکی که تو ۱۷ سالگی، فرد نوجوان ذهنش که نمی‌رسه میگه بزار یه بار بکشم چیزی نمی‌شه بعد می‌بینی تا آخر عمر می‌کشه ولی یکی که ذهنش صحیح و سالمه یه ترس درستی داره که همین یه بار بدبختش میکنه و شروعش هست». مصاحبه شونده شماره ۳ در ارتباط با این موضوع چنین گفت: «معتقدم که اگه یک بار بکشی ممکنه معتاد بشی. به قول استادم از بین هر ۶ نفر یه نفر احتمال معتاد شدن هست». مصاحبه شونده شماره ۲۸ اینگونه گفت: «من آدم‌هایی دیدم که تو اطرافیان که همین سیگار می‌کشند و ظاهرشون خراب شده و به‌نظرم این سیگار شروعشه یعنی وقتی کلا بری سراغ یکیشون دیگه ترسی نداری بری برای بعدی‌ها».

چشم انداز زمان: یکی از عوامل بسیار تاثیرگذار در مصرف نکردن مواد مخدر نگاه به زندگی افرادی است که با استفاده از این مواد زندگی خود و خانواده خود را نابود کرده‌اند. بسیاری از افرادی که در برابر وسوسه‌ها و ترغیب همسالان و افراد مقاوم هستند، شاهد تاثیراتی که این مواد بر زندگی افراد گذاشته است بوده‌اند. برخی مرگ رفیقان خود را مشاهده کرده‌اند، برخی از دست رفتن اعتماد افراد، برخی از بین رفتن زیبایی آنان و

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.4]

برخی نیز مشکلات خانوادگی که مواد مخدر و دخانیات برای آنان به وجود آورده است. وقتی افراد این نتایج هولناک را می‌بینند ترس اینکه خودشان نیز دچار همچین عاقبتی شوند، آنان را از مصرف مواد مخدر و دخانیات دور می‌کند. وقتی از مصاحبه شونده شماره ۲۴ در مورد دلیل مصرف نکردن سیگار و مواد مخدر پرسیده شد اینگونه پاسخ داد: «خوشم نمیاد چون گفتم که تو همه جمعی بودم، ته همشو دیدم. دیدم اونایی که میکشن چی بر سرشون اومده». وقتی از او پرسیده شد که آیا به خاطر ضررهای این مواد مصرف نمی‌کند این چنین گفت: «آره. ته اعتیاد چیه؟ از دید جامعه که ضعیف و انگل حساب میشی. خوشم نمیاد این دید روم باشه». یکی از مشارکت‌کنندگان گفت: «یکی اوردوز کرده، یکی تو زندان، یکی اینوره یکی اونوره، یکی چهره‌اش داغون شده، یکی مثلا کسی بهش محل نمیده، یکی خانوادش اون جایگاه و احترام رو براش نداره و با یه دید بد بهش نگاه میکنن مثلا طرف معتاد بوده به‌خاطر اون پولش میره دزدی میکنه بعد مثلا خونه خودمون می‌خواسته بیاد میگیم مواظب باشید چیزی ازت نزنه بره». مصاحبه کننده شماره ۱ در پاسخ به این سوال که چه چیزی باعث شد که درخواست دوستان خود را برای مصرف مواد مخدر یا دخانیات قبول نکنی؛ این‌گونه بیان داشت که: «اولاً اینکه من بالاخره دارم تو جامعه مدرن زندگی می‌کنم. سعی می‌کنم که این موضوعاتی که تو فضای مجازی هستش به صورت مدرن پیش بره و سعی می‌کنم که تو واتساپ و اینستاگرام یا هر جای دیگه که هستم اطلاعاتم رو به روز کنم. برای همین چون متوجه بودم آخر سیگار کشیدنم به چه شکله و متوجه بودم که آخرش چجوریه و می‌دونستم اصلا آخر و عاقبت خوبی نداره و یه لذت یک لحظه ای می‌تونه یک عمر یه نفر رو تباه کنه بخاطر همین اصلا سمتش نرفتم».

نکته قابل توجهی که در صحبت‌های اکثر مصاحبه شونده‌ها مشاهده می‌شد این بود که هیچکدام از آنان ترسی نداشتند که در صورت رد درخواست دوستان یا جمعی که در آن هستند، مورد تمسخر و یا تحقیر آنان قرار بگیرند و همچنین ترس از طرد شدن و رفتار سرد همسالان خود نداشتند. مصاحبه‌شوندگان اظهار داشتند که این تصمیم خودشان می‌باشد که برایشان مهم است به نحوی که اگر تصمیم به مصرف نکردن بگیرند دیگر رفتار و

سال هجدهم، شماره ۷۲، تابستان ۱۴۰۳
Vol. 18, No. 72, Summer 2024

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]
[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.4]

حرف‌های دیگران زیاد بر آنان تاثیر ندارد ولی اگر خود تصمیم بر تجربه و مصرف کردن مواد مخدر و دخانیات داشته باشند آن را مصرف می‌کنند حتی اگر به آن‌ها توصیه شود که مصرف این مواد برایشان نتایج خوبی به بار نخواهد آورد. نکته حائز اهمیت دیگری که از مصاحبه با افراد مصاحبه شونده بدست آمد این بود که مقبولیت توسط گروه دوستان و همسالان تاثیر آن چنانی بر ترغیب به مصرف مواد مخدر یا دخانیات نداشته است. افراد تصمیمات خود را بسیار مهم‌تر از مقبولیت توسط گروهی از همسالان که عقاید منفی داشتند می‌دانستند؛ از این رو فشار آوردن از این طریق بر مصرف مواد مخدر و دخانیات آنان تاثیری ندارد.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف واکاوی روش‌های نفوذ و خنثی‌سازی فشار همسالان در استفاده از مواد مخدر دانشجویان انجام شد. پس از تحلیل مصاحبه‌ها چهار مقوله نفوذ غایب همسالان، روش‌های نفوذ منفعلانه، روش‌های فعال و روش‌های مقابله موثر استخراج شد. در مقوله نفوذ غایب، شناخت خوبی از انگیزه افراد برای استفاده از مواد مخدر و دخانیات بدست آمد. افراد به چند دلیل عمده به استفاده و تجربه مواد مخدر یا دخانیات روی می‌آورند. یکی از انگیزه‌های مصرف مواد مخدر و دخانیات دانشجویان ناراحتی و کاستن رنج فرد بود که نتایج بدست آمده در پژوهش حاضر همسو با تحقیقات دوریسون و همکاران (۲۰۲۰)، اله‌دادی و همکاران (۱۴۰۲)، بلوردی و مهنی (۱۳۹۷)، رضاخانی مقدم و همکاران (۱۳۹۱)، کامران و شرقی (۱۳۸۸) است که نشان می‌دهند این نگرش مثبت به کاهش رنج توسط مواد در سالیان مختلف پایدار است و این باور در ذهن جوانان مصرف کننده شکل گرفته است که سیگار راهی برای کاهش رنج‌های روانی چون اضطراب و خشم است. با توجه به پایداری این اعتقاد در طی سال‌ها می‌توان گفت که سیگار به یک خرده فرهنگ دانشجویی تبدیل شده است. اعتقاد به این باور که سیگار آرامش روانی به همراه دارد، نگران‌کننده و حاکی از این امر است که با وجود آگاهی از زیان‌های سیگار، به آن اهمیت چندانی قائل نیستند.

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.4]

از دیگر یافته‌ها در زمینه علل مصـرف موادمخدر و دخانیات، لذت‌جویی و کنجکاوی افراد بود که نتیجه بدســت آمده با یافته‌های پژوهش چاواریا[1] و همکاران، (۲۰۱۵)، مک‌کی[2] و همکاران (۲۰۱۴)، صادقی فسایی و جهاندار (۱۳۹۹)، نجات و باقریان (۱۳۹۸)، شـفیع‌خانی و همکاران (۱۳۹۵) و رضـاخانی مقدم و همکاران (۱۳۹۱) همسـو اسـت. این مطالعات تفریح و سـرگرمی را به عنوان ریشـه‌ای‌ترین انگیزهٔ مصـرف سـیگار و قلیان شـــناســـایی نموده‌اند. افرادی که گرایش حال‌گرایی لذت‌طلبانه دارند و در لحظه زندگی می‌کنند به دنبال هیجان و محرک‌های جدید هســتند. این افراد در مورد پیامد اعمال‌شــان نگرانی ناچیزی دارند و بدون تحلیل و برنامه‌ریزی درباره مزایا و معایب مصــرف ســیگار عمل می‌کنند. به طورکلی این جهت‌گیری به معنی بهره بردن از لذت‌های فوری است و با توجه کمی به خطرات و نگرانی‌ها درباره‌ی آینده است.

بر اسـاس یافته‌های پژوهش می‌توان گفت که فشـار همسـالان بر مصـرف مواد مخدر و دخانیات دانشــجویان تاثیر دارد. این یافته با نتایج پژوهش‌های موهیا (۲۰۲۱)، اتو (۲۰۲۱)، لشـکارکی و همکاران (۲۰۱۹)، کریمی و همکاران (۲۰۱۷)، مباتچو و همکاران (۲۰۱۳) و کومانگا و همکاران (۲۰۰۳) همســو اســت. طبیعی اســت که یک جوان دانشــجو به دنبال پذیرفته شـدن توسـط دوسـتان خود و مقبولیت توسـط دوسـتان خود می‌باشـد و طرد شـدن توسـط گروه و افراد برای فرد ناخوشـایند اسـت. فشـار همسـالان تا جایی پیش می‌رود که سـیگار کشـیدن به عنوان نمادی از هویت گروه همسـالان در نظر گرفته می‌شـود. در همین راستا باید اذعان داشت که مشارکت‌کنندگان پژوهش حاضر اغلب مواد مخدر یا دخانیات را برای اولین بار در حضور دوستان خود و تحت تاثیر آن‌ها تجربه کرده‌اند. مصرف و میل به مصــرف دانشــجویان در حضــور دوســتان و در جمع‌های دورهمی افزایش می‌یابد. در حقیقت داشتن دوستان سیگاری خطر بروز رفتار کشیدن سیگار را افزایش می‌دهد.

بر اســاس یافته‌ها در قســمت روش‌های نفوذ موثر، همســالان از روش‌هایی فعال مانند انکار ضــررها، کوچک انگاری، تعارف شــدت یافته و نوش دارو برای ترغیب همســالان خود به مصــرف مواد مخدر و دخانیات اســتفاده می‌کنند. این روش‌ها از این رو تاثیرگذار

1. Chavarria
2. McKay

سال هجدهم، شماره ۷۲، تابستان ۱۴۰۳
Vol. 18, No. 72, Summer 2024

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.4]

می‌باشند که حالت‌های هیجانی فرد، بر تصمیم‌گیری منطقی و درست او تاثیر می‌گذارند. فشار همسالان به عنوان یک نیروی محرکه شناخته شده و این موضوع باعث می‌شود که روش‌های مقابله در برابر مصرف این مواد دشوار شود. وقتی فرد صمیمی و همسال با شدت زیاد تعارف می‌کند، طرف مقابل برای بر هم نخوردن پیوند دوستی باید تعارف او را بپذیرد. این یافته همسو با تحقیقات فولادیان و محمدی (۱۴۰۲) و قیصری و همکاران (۱۴۰۰) است که معتقدند مصرف در جمع دوستان ایجاد پیوند دوستی و مستحکم نمودن آن است. علاوه بر استحکام دوستی، همسالان نیز تهدید ادراک شده مصرف را کاهش می‌دهند و از این مسیر تسهیل‌گر وارد می‌شوند. برای مثال وقتی دوست صمیمی فرد می‌گوید بکش، مگر چه می‌شود؟ ادراک آسیب‌پذیری مواد را به شدت کاهش می‌دهد و از این مکانیزم فرایند مصرف را راه‌اندازی می‌کند. در مجموع اگر پرسیده شود که وزن کدام عامل مهمتر است، باید گفت که هیچکدام سهم بیشتری ندارد. دانشجو در زیست خوابگاهی تحت فشار استرس و نبود نظارت خانواده و باوری که در ذهنش ایجاد شده که مصرف حس لذت و آرامبخشی دارد و همزمان مورد تعارف شدید دوستانش قرار می‌گیرد، گرایش به مصرف در وی شکل می‌گیرد.

در زمینه روش‌های مقابله موثر با فشار همسالان یافته‌ها نشان داد که چشم‌انداز زمان آینده در زمینه تحصیلی، سلامتی و طول عمر از تحت فشار همسالان قرار گرفتن ممانعت می‌کند. ادراک عواقب می‌تواند توانایی فشار همسالان را برای سوق دادن شخصی به سمت یک فعالیت افراطی مختل کند. این یافته با نتایج پژوهش نجات و باقریان (۱۳۹۸) همسو می‌باشد. در تبیین این یافته می‌توان گفت افرادی که در برابر این وسوسه‌ها مقاومت می‌کردند و تحت تاثیر ترغیب‌های همسالان قرار نمی‌گرفتند، از فکر کردن و در نظر گرفتن بعضی مسائل استفاده می‌کردند. این مسائل شامل سه عامل ترس از دورشدن از پیشرفت شخصی، شغلی و خانوادگی، ترس از دچار شدن به اعتیاد و نگاه به عاقبت افراد معتاد باعث مقاومت در مقابل فشار همسالان و همرنگی بود. بر این اساس می توان نتیجه گرفت که چشم‌انداز زمان آینده‌گرایی عامل محافظت‌کننده در مقابل مصرف مواد و فشار همرنگی، است. به عنوان نتیجه کلی می‌توان اظهار داشت که خرده فرهنگ حاکم مصرف

سال هجدهم، شماره ۷۲، تابستان ۱۴۰۳
Vol. 18, No. 72, Summer 2024
[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]
[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.4]

دخانیات برای کنجکاوی، دورهمی پرنشاط و کاستن رنج بر خوابگاه‌های دانشجویی موثر است و افراد معدودی با تکنیک‌های محدودی چون استفاده از تهدید ادراک شده، چشم‌انداز زمان و عاقبت نگری می‌توانند در این خرده فرهنگ قرار نگیرند.

برای این پژوهش محدودیت‌هایی می‌توان در نظر گرفت. گروه نمونه از دانشجویان خوابگاهی بودند؛ از آنجا که مصرف مواد مخدر، الکل و دخانیات در خوابگاه‌های دانشجویی ممنوع می‌باشد، دستیابی به گروه نمونه مشارکت‌کننده، مستلزم اعتمادسازی زیادی بود که چند ماه طول کشید. پس از اطمینان پژوهشگر در جلب اعتماد برای افشای کامل اطلاعات، مشارکت‌کنندگان برای ارائه اطلاعاتی چون ساعات دورهمی، هویت رهبر گروه و چنین مسائلی با دشواری‌هایی روبرو شدند؛ چون دانشجویان مصرف‌کننده ترس افشای اطلاعات توسط پژوهشگر نزد مسئولان ذی‌ربط و درگیری با تبعات قانونی را داشتند و وضعیت تدافعی افراد یکی از محدودیت‌های جدی بود. این پژوهش روش‌های مقابله با همسالان در گروه دانشجویی را بررسی نمود و آینده‌نگری برای دانشجویان که قشر فرهیخته هستند، روشی مهم در مقابله موثر بود اما تعمیم این یافته برای سایر گروه‌ها مثلاً افرادی که ترک تحصیل نموده‌اند یا غیره را با مشکل مواجه می‌سازد. پیشنهاد می‌شود روش‌های مقابله موثر در افرادی که بیشتر در معرض خطر هستند نیز بررسی شود؛ مثلاً افراد مبتلا به بیش فعالی یا اختلال کنترل تکانه که موفق به خنثی نمودن فشار همسالان نبوده‌اند، چگونه بر این موضوع غلبه کرده‌اند. با بدست آوردن این نتایج توصیه می‌شود که برای جلوگیری از مصرف سیگار و اعتیاد دانشجویان که اکثراً در دورهمی‌های شبانه اتفاق می‌افتد، برنامه‌های متنوع سرگرمی و فرهنگی از طرف دانشگاه تدارک دیده شود تا افراد برای گذان اوقات فراغت مجبور به پیوندجویی با گروه همسالان در دورهمی شبانه نباشند. همچنین با توجه به نگرش ذهنی پنهان در ذهن جوانان که سیگار آرام‌بخش است یا تفریح بسیار لذت‌بخشی است؛ راهنمایی والدین و گنجاندن موضوع مضرات سیگار در محتوای درس و به صورت آموزش بالینی از زمان کودکی برای ایجاد نگرش منفی در مواقع فشار همسالان لازم است.

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.4]

منابع

احتشامی، علی (۱۳۹۴). سیگار، دروازه ورود به اعتیاد. *فصلنامه سلامت اجتماعی و اعتیاد*، ۲ (۵)، ۸۷-۱۰۲.

اسدیان، علی؛ آقاملایی، تیمور؛ مدنی، عبدالحسین و قنبرنژاد، امین (۱۳۹۲). بررسی نگرش و عکس‌العمل افراد سیگاری نسبت به پیام‌های هشداردهنده بهداشتی پاکت‌های سیگار. *آموزش بهداشت و ارتقای سلامت ایران*، ۱(۲)، ۱۸-۹.

اله‌دادی، نورالدین؛ میرزایی، ابراهیم و سلیمی‌پور، ندا (۱۴۰۲). واکاوی کیفی بسترهای گرایش به مصرف مواد مخدر. *فصلنامه علمی اعتیادپژوهی*، ۱۷(۶۸)، ۹۴-۶۹.

بلوردی، زهیرمصطفی و مهنی، امید (۱۳۹۷). تجربه مصرف سیگار در میان دختران دانشجو (پژوهشی پدیدارشناختی در دانشگاه های شهر کرمان). *مجله مطالعات اجتماعی ایران*، ۱۲(۴)، ۵-۲۴.

بهارلوئی، مریم؛ ناصری، میلاد و ربانی، علی (۱۴۰۰). فهم نظام معنایی دانشجویان غیربومی از تجربهٔ مصرف سیگار در دانشگاه (مورد مطالعه: دانشجویان غیربومی دانشگاه اصفهان). *پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی*، ۱۰(۱)، ۴۶-۲۳.

تقوایی‌نیا، علی (۱۴۰۲). واکاوی تجربه وابستگی به مصرف مواد در دانشجویان: یک مطالعه مبتنی برنظریه زمینه‌ای. فصلنامه علمی *اعتیادپژوهی*، ۱۷(۷۰)، ۳۰-۷.

حبیب‌پورگتابی، کرم؛ سراج‌زاده، سیدحسین و یوسفی ایلذوله، فاطمه (۱۴۰۰). تجربهٔ جنسیتیِ مصرف سیگار در بین دانشجویان دانشگاه خوارزمی. *دو فصلنامهٔ مسائل اجتماعی ایران*، ۱۲(۲)، ۸۴-۵۷.

رضاخانی مقدم، حامد؛ شجاعی زاده، داوود و صادقی، رویا (۱۳۹۱). بررسی شیوع و علل گرایش به مصرف سیگار و قلیان در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی تهران در سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹. *طلوع بهداشت*، ۱۱(۴)، ۱۱۳-۱۰۳.

شجاعی، مهدیه؛ جویباری، لیلا؛ قربانی، مصطفی وثناگو، اکرم (۱۳۸۹). بررسی فراوانی مصرف و علل گرایش به سیگار در دانشجویان ساکن خوابگاه‌های دانشگاه علوم پزشکی گلستان. *مجله پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی*، ۱۵(۳)، ۱۲۸-۱۲۳.

شریفی‌راد، غلامرضا؛ محبی، سیامک؛ حسینی، زهرا؛ قارلی‌پور، ذبیح اله و قبادی داشدبیف کامل (۱۳۹۵). تهدید درک شده نسبت به مصرف سیگار در نوجوانان: پدیده تورش‌خوش‌بینانه. *مجله دانشگاه علوم پزشکی قم*، ۱۰(۴)، ۷۷-۶۹.

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.4]

شفیع‌خانی، مریم؛ باقریان، فاطمه و شکری، امید (۱۳۹۵). رابطه چشم انداز زمانی با گرایش به سوء مصرف مواد مخدر در دختران نوجوان. *فصلنامه علمی اعتیادپژوهی*، ۱۰(۳۸)، ۲۴-۱۱.

صادقی فسایی، سهیلا و جهاندار، زینب (۱۳۹۹). واکاوی علل و پیامدهای اعتیاد زنان: یک مطالعه کیفی. *پژوهش‌های انتظامی- اجتماعی زنان و خانواده*، ۸(۱)، ۴۳-۲۴.

فولادیان، مجید و محمدی، مهلا (۱۴۰۲). مقایسه عوامل مرتبط با بازگشت به اعتیاد در بین دو گروه افراد با ترک قطعی و عود مجدد به مصرف مواد مخدر. *فصلنامه علمی اعتیاد پژوهی*، ۱۷(۶۷)، ۳۵۵-۳۷۷.

قیصری، زهرا؛ صاحبدل، حسین و ابراهیم‌پور، مجید (۱۴۰۰). مطالعه کیفی عوامل زمینه‌ساز خانوادگی و آموزشگاهی رفتار پرخطر مصرف مواد در دانش آموزان. *فصلنامه علمی اعتیادپژوهی*، ۱۵(۶۲)، ۲۴۴-۲۲۵.

کامران، عزیز و شرقی، افشان (۱۳۸۸). عوامل ایجادکننده هنجارهای مؤثر بر رفتار کشیدن سیگار در دانشجویان. *مجله دانشکده پرستاری و مامایی*، ۱۱(۱)، ۲۲-۱۵.

مجیدپور، علی؛ حمیدزاده اربابی، یوسف؛ عباس قلی‌زاده، ناطق و صالحی، اسماعیل (۱۳۸۴). میزان شیوع و علل گرایش به مصرف سیگاردردانشجویان دانشگاه علوم پزشکی اردبیل، *مجله دانشگاه علوم پزشکی اردبیل*، ۵(۳)، ۲۷۰-۲۶۶.

نجات، پگاه و فاطمه، باقریان (۱۳۹۸). نقش خودکارآمدی، چشم‌انداز زمان و فشار همرنگی در گرایش به سوءمصرف مواد و سیگار کشیدن در دانشجویان. *روانشناسی معاصر*، ۲۸(۱۱)، ۳۷-۲۷.

References

Allen, J. P., Chango, J., Szwedo, D., Schad, M., & Marston, E. (2012). Predictors of susceptibility to peer influence regarding substance use in adolescence. *Child development*, *83*(1), 337–350.

Bandura, A. (1997). *self- efficacy: The exercise of control*. New York: Free man.

Barnett, N. P., DiGuiseppi, G. T., Tesdahl, E. A., & Meisel, M. K. (2022). Peer selection and influence for marijuana use in a complete network of first-year college students. *Addictive behaviors*, 124(56), 107087.

Can, V., & Kucukoglu, S. (2022). The effect of social phobia and peer pressure on substance use among adolescents. *Journal of Substance Use*, 28(3), 402–409.

Chavarria, J., Allan, N.P., Moltisanti, A., & Taylor, J. (2015). The effects of Present Hedonistic Time Perspective and Past Negative Time Perspective on substance use consequences. *Drug and Alcohol Dependence*, 152(41), 39- 46.

Colaizzi, P. (1987). *Psychological research as the phenomenologist views it*. In RS Valle & M King (eds), Existential phenomenological alternatives for psychology, Oxford University Press, New York.

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.4]

DeLay, D., Shen, M., Cook, R. E., Zhao, S., Logis, H., & French, D. C. (2023). Peers influence the tobacco and alcohol use of Chinese adolescents. *Journal of research on adolescence: the official journal of the Society for Research on Adolescence*, *33*(2), 591–602.

Diekelmann, N. L. (1993). Behavioral pedagogy: A Heideggerian hermeneutical analysis of the lived experiences of students and teachers in baccalaureate nursing education. *Journal of nursing education*, 32(6), 245-250.

Dorison, C. A., Wang, K., Rees, V. W., Kawachi, I., Ericson, K. M. M., & Lerner, J. S. (2020). Sadness, but not all negative emotions, heightens addictive substance use. *Proceedings of the national academy of sciences of the United States of America*, *117*(2), 943–949.

East, K., McNeill, A., Thrasher, J. F., & Hitchman, S. C. (2021). Social norms as a predictor of smoking uptake among youth: a systematic review, meta-analysis and meta-regression of prospective cohort studies. *Addiction*, *116*(11), 2953-2967.

Inguglia, C., Costa, S., Ingoglia, S., & Liga, F. (2019). Associations Between Peer Pressure and Adolescents' Binge Behaviors: The Role of Basic Needs and Coping. *The Journal of genetic psychology*, 180(2–3), 144–155.

Jiang, C., Chen, Q., & Xie, M. (2020). *Smoking increases the risk of infectious diseases: A narrative review. Tobacco induced diseases*, 18(3), 60-69.

Karimi, M., Kave, M. H., Morowatisharifabad, M. A., Dehghani, A., & Dastjerdi, G. (2017). Cigarette Smoking Experience and its related Socio-demographic and Environmental Risk Factors in High School Boy Students, Shiraz- Iran. *International journal of Pediatrics*, 5(2),4263-4274.

Keyzers, A., Lee, S. K., & Dworkin, J. (2020). Peer Pressure and Substance Use in Emerging Adulthood: A Latent Profile Analysis. *Substance use & misuse*, *55*(10), 1716–1723.

Kwamanga, D. H. O., Odhiambo, J. A., Amukoye, E. J. (2003). Prevalence and Risk Factors of Smoking among Secondary School Students in Kenyan. *East African medical journal*, 80(4), 207-212.

Leshargie, C. T., Alebel, A., Kibret, G. D., Birhanu, M. Y., Mulugeta, H., Malloy, P., ... & Arora, A. (2019). The impact of peer pressure on cigarette smoking among high school and university students in Ethiopia: a systemic review and meta-analysis. *PloS one*, *14*(10), e0222572.

Lincoln, YS. & Guba, EG. (1985). *Naturalistic Inquiry*. Newbury Park, CA: Sage Publications.

Lopez-Mayan, C., & Nicodemo, C. (2023). If my buddies use drugs, will I?" Peer effects on Substance Consumption Among Teenagers. *Economics & Human biology*, 50(17), 101246.

Mbatchou Ngahane, B. H., Luma, H., Mapoure, Y. N., Fotso, Z. M., Afane Ze, E. (2013). Correlates of cigarette smoking among university students in Cameroon the International. *Journal of tuberculosis and lung disease*,17(2), 270–274.

McKay, M.T., Andretta, J.R., Magee, J., Worrell, F.C. (2014). What do temporal profiles tell us about adolescent alcohol use? Results from a large sample in the United Kingdom. *Journal of adolescence*, 37(11), 1319-1328.

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.4]

Mohammadpoorasl, A., Ghahramanloo, A. A. Allahverdipour, H., & Augner, C. (2014). Substance abuse in relation to religiosity and familial support in Iranian college students. *Asian journal of psychiatry*, 9(41), 41-44.

Muhia , D.. (2021). Impact of Peer Influence on Substance Abuse among Students in Public Day Secondary Schools in Thika Sub-County, Kiambu County. *Journal of sociology, psychology and religious*, 1(1), 1–18.

Nguyen, T. N. P., Hunsberger, M., Löve, J., Duong, T. A., Phan, T. H., Luong, N. K., & Ng, N. (2024). Patterns and determinants of tobacco purchase behaviors among male cigarette smokers in Vietnam: A latent class analysis. *Tobacco Induced Diseases*, 22(31), 36-54.

Otto, S. (2021). The complexity of peer pressure among teenagers. *Servamus community-based safety and security magazine*, 114(10), 74-75.

Pourmand, A., Lombardi, K. M., Roberson, J., & Mazer-Amirshahi, M. (2020). Patterns of benzodiazepine administration and prescribing to older adults in US emergency departments. *Aging Clinical and Experimental Research*, 32(17), 2621-2628.

Rezaei, S., Sari, A. A., Arab, M., Majdzadeh, R., & Poorasl, A. M. (2016). Economic burden of smoking: a systematic review of direct and indirect costs. *Medical journal of the Islamic Republic of Iran*, 30(9), 397.

Taremian, F., Yaghubi, H., Pairavi, H., Hosseini, S. R., Zafar, M., & Moloodi, R. (2018). Risk and protective factors for substance use among Iranian university students: a national study. *Substance abuse treatment, prevention, and policy*, 13(1), 1-9.

Telayneh, A. T., Gedefaw, M., Haile, D., Habtegiorgis, S. D., Getahun, D. S., Tafere, Y., ... & Mekonnen, N. (2021). Cigarette smoking prevalence and associated factors among college students, Amhara, Ethiopia. *Pan african medical journal*, 40(1), 27-32.

Todorović, I., Cheng, F., Stojisavljević, S., Marinković, S., Kremenović, S., Savić, P., ... & Škrbić, R. (2022). Prevalence of cigarette smoking and influence of associated factors among students of the University of Banja Luka: a cross-sectional study. *Medicina*, *58*(4), 502-511.

Trucco, E. M. (2020). A review of psychosocial factors linked to adolescent substance use. *Pharmacology biochemistry and behavior*, 196(10), 172-180.

Watts, L. L., Hamza, E. A., Bedewy, D. A., & Moustafa, A. A. (2024). A meta-analysis study on peer influence and adolescent substance use. *Current psychology*, *43*(5), 3866-3881.

Wood, L., Greenhalgh, E. M., Vittiglia, A., & Hanley-Jones, S. (2020). The smoking behaviour of peers, and peer attitudes and norms. *Melbourne: cancer council victoria*, 8(12), 49-54.

.

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-10-10]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.18.72.4]